

Custozza in Vis.

ustozza je vas v okrožju Villafrance v provinciji Veronski, južnozapadno od Verone, na višini, levo od reke Tione v severni Italiji. Že v letu 1849. je bil okoliš Custozze pozorišče velike bitke, v kateri je general Radecki premagal sardinskega kralja Karla Alberta.

Ko se je leta 1866. poostrilo razmerje med Avstrijo in Prusijo, je mislila tudi Italija, da je prišel zanjo čas, ko naj se prizna za odkritega sovražnika Avstrije. Dne 11. marca se je začela Italija oboroževati, sredi maja je pomaknila svoje čete na avstrijsko mejo in 20. julija je napovedala vojno Avstriji.

Italija je postavila dve armadi: prva, pod vrhovnim poveljstvom kralja, je štela 126.000 mož in je imela nalogo z zapada iti čez Mincio; druga pa pod generalom Cialdinijem, močna 84.000 mož, z juga čez spodnji Pad vdreti v Benečijo. Garibaldijev zbor prostovoljcev, 30.000 mož, je stal med Brescia in Rocco d' Anfo. Italijani so hoteli najbrž zasesti z armado ob Minciju pogorje Sommacampagna in avstrijsko armado za Adižo zadržavati, da bi general Cialdini prekoračil Pad in Adižo in prijel sovražnika z levega boka. Avstrija je postavila zaradi severnega bojišča proti Italiji samo okolo 138.000 mož; od teh pa je zavaljo raznih posadk ostalo za delujočo glavno armado samo okolo 71.800 mož. Nadvojvoda Albreht, ki je dne 21. junija v posebnem dnevnem povelju sporočil svojim četam, da se je vojna pričela, je ostal še dva dni na levem bregu Adiže pri Veroni, da bi mislili Italijani, da pride do obrambne bitke za Adižo. Italijanska glavna armada je začela v noči na 23. junij pošiljati svoje čete čez reko Mincio, nakar je avstrijska armada začela zasedati pogorje Sommacampagna; za opazovanje Cialdinijeve armade so ostali samo en lovski bataljon in štiri eskadroni. Italijani niso računali na možnost hitrega spopada, marveč so mislili, da izvrše dne 24. junija samo krajevno izpremembro. Brigada jezdecev pod polkovnikom Pulzem se je vrgla prva na sovražnika in pometla italijanske pešce s prostora, ki so ga bili zasedli. Eskadrona ritmojstra barona Berchtoldsteina je osvojila hrib Cricol, brigada Piretova pa vas Oliosi, z jurišem je bila vzeta višina Vento, in sledil je juriš na Custozzo. Sovražnik se je moral umakniti do Cremona — bil je premagan.

Avstrijska armada je imela 1170 mrtvih, 3984 ranjenih, 2802 ujetnikov in pogrešanih; italijanska armada 712 mrtvih, 3143 ranjenih, 4332 ujetnikov. Avstrijci so uplenili 14 topov in 5000 pušk.

Italija je takrat napovedala vojno Avstriji na pritisk Francije in z njeno pomočjo, ki ji pa je morala odstopiti prekrasno Nizzo.

* * *

Dne 20. julija t. l. je minilo petdeset let, kar je premagal admiral Tegethof pri otoku Visu mnogo močnejšega sovražnika — Italijana.

Ob $\frac{3}{4}$ na 11. uro je otvorila čelna ladja nasprotnikov, oklopna fregata »Principe Carignano«, na daljavo 1500 m ogenj, na katerega je moglo naše brodovje odgovoriti šele potem, ko je bil Tegethof izpazil vrzel za tretjo ladjo italijanske črte ter se pripravil, da le-to prodre; zakaj šele sedaj so se mogli uporabiti naši na široki strani ležeči topovi.— Ko je bila sovražna črta predrta, so se pečale avstrijske bojne ladje najprej s sovražno večino, dočim je prva italijanska divizija, ki je bila odrezana od večine, napadla naše leseno brodovje. Kmalu nato je gost dim pokrtil omejeno bojišče, in neredkokrat so prihajale ladje druga mimo druge v razdalji komaj nekaj metrov.

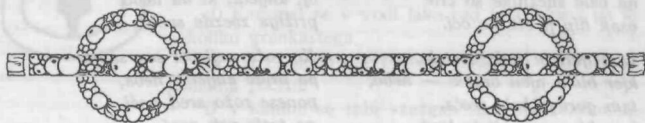
Ob 11. uri se je zaletela naša linijska ladja, na katero so ljuto pritiskale štiri sovražne oklopne fregate, posili v svojega najmočnejšega nasprotnika »Re di Portogalo«, ker bi jo bil drugače na enak način napadel sovražnik. »Re di Portogalo« je bil težko poškodovan in »Cesar« je ušel grozeči nevarnosti. Dva obveščevalna parnika sta odpeljala poškodovano ladjo »Cesar« v viško luko, a na potu tjakaj je moral »Cesar« prestati še težak boj z »Affondatorjem«.

Medtem je bil zadril Tegethofov praporni kapetan baron Sterneck dve sovražni oklopnici ter eno onesposobil za boj, z druge pa uplenil srednji prapor. Ob pol 12. uri se mu je posrečilo predreti in v malo minutah potopiti admiralsko ladjo »Re d' Italia«. Dva metra globoko se je zadril rilec naše praporne ladje v nasprotnikov bok. Zadeta ladja se je najprej močno nagnila proti krmilu, nato se pa močno zazibala nazaj, ko se je »Ferdinand Maks« oprostil. Salve iz pušk so se vsule preko cesarske ladje, in adjutant našega admirala je bil ob tej priliki težko ranjen. Še enkrat se je zdelo, da se hoče smrtno zadeti sovražnik vzkloniti, tedaj so pa zagrmle vode skozi mogočno (13 in pol m²) vrzel. Kmalu so pokrili krov kipeči valovi in potegnili ponosno ladjo z visoko plapolajočo zastavo v globočino. Neki mornar je hotel malo prej sneti zastavo, toda pomorski kadet Razetti je to preprečil.

Kmalu po 12. uri so se zbrale obojestranske bojne sile, gneča se je razvozljala in bitka se je nadaljevala. Ob četrt na 3 je zletela v zrak oklopnica »Palestra«, ki je bila že dlje časa gorela, in s tem je bila bitka končana.

Naše izgube na mrtvih so bile linijska kapitana Erik af Klint in baron Moll, poveljnika »Novare« in »Zmaja«, linijski praporščak Proch s krova »Cesar« in 35 mož; ranjenih je bilo 15 častnikov in 123 mož. — Izgube Italijanov so znašale na mrtvih 38 častnikov in 574 mož, na ranjenih 4 častniki in 32 mož, končno na ujetnikih 19 mož, ki so se pri potopu »Re d' Italia« rešili na otok Vis.

Sovražnik se je umaknil proti Jakinu, na njegovo zasledovanje zaradi manjše hitrosti naših ladij ni bilo misliti. Vis je bil rešen, naloga brodovja izvršena. — Cesarsko brodovje je odplulo v oddelkih proti Visu, najzadnja zastavna ladja Tegethofova. Sprejem zmagovalca od strani že zasidranih ladij, posadk, utrdb in na hribovih zbranega občinstva je bil veličasten.

Franc Čater,

učitelj v Ponikvi na Štajerskem, padel na italijanskem bojišču.

